

Любова Н.О.

слухач 2-го курсу магістратури
факультету ННІ ЗНПК ДДУВС

Науковий керівник: Філяніна Л.А. –

д.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії
та історії держави і права ДДУВС

РОЗШУК ОСОБИ, ЯКА ЗНИКЛА БЕЗВІСНО: ЗАКОНОДАВЧИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ

«Вийшов із дому та досі не повернувся...». Повідомлення з таким змістом надходять до органів поліції кожного дня. Одні зниклі повертаються додому самостійно, інших – шукають по декілька років, не маючи ніяких зачіпок про можливе їх місце перебування. Наразі у нашій державі гостро стоїть питання розшуку зниклих безвісно, адже аналіз нещодавно прийнятого Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісно» та кримінально-процесуального законодавства лише підтверджує відсутність в нашій державі дієвого механізму розшуку зниклих безвісно.

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», що набув чинності 2 серпня 2018 р., законодавчо закріпив поняття «особа, яка зникла безвісти». Отже, такою особою визнається фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук. Також ст. 1 даного Закону визначає поняття «заявник» – особа, яка подала заяву про розшук особи, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування [1]. Тобто дану норму ми можемо трактувати так, що кожна особа (громадянин України, іноземець, біпатрид, апатрид) може подати заяву про безвісне зникнення іншої особи. Для цього також не обов'язково, щоб заявника і безвісно зниклого пов'язували сімейні чи родинні зв'язки. Частото на лінію 102 чи із письмовою заявою до поліції звертається особа, яка є просто знайомим, другом чи колегою по роботі безвісно зниклого. На жаль, така група заявників володіє доволі малим обсягом інформації про зниклого. У таких випадках, у працівника поліції, який здійснює розгляд даної заяви, недостатньо інформації про спосіб життя, особливі прикмети, звички, у чому востаннє був одягнений зниклий. Переважно у таких заявників відсутня навіть фотокартка безвісно зниклого, без якої оперативно відреагувати на заяву просто не можливо.

Також ст. 18 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісно» чітко зазначає, що заява про розшук особи, зниклої безвісти, може бути подана родичем такої особи, представником військового формування, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, об'єднанням громадян або будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення [1].

Водночас у ст. 6 даного Закону законодавець веде мову лише про родичів осіб, які зникли безвісно. Так ч. 2 цієї статі визначається, що *родичі* безвісно зниклих реалізують свої права, шляхом можливості подати заяву про безвісне зникнення та отримувати достовірну інформацію про хід та результати проведення її розшуку [1]. Тобто, відповідно до даної норми, законодавець позбавив права осіб, які не є родичами, але подали заяву про безвісне зникнення іншої особи, права отримувати інформацію про хід розшуку зниклого. Адже про права осіб, які не є родичами зниклого, в законі нічого не зазначено, тобто призводить до дисонансу норм про те, що заявником може бути кожен, але не кожен наділений, відповідно до цього закону, правами.

На нашу думку, беззаперечним є твердження Р. Козьякова, що успішність розшукової діяльності стосовно осіб, які зникли безвісно можна забезпечити лише в разі оперативного та належного реагування на кожну заяву і повідомлення про безвісну відсутність особи [3]. Адже відомо, що частина осіб, які зникли безвісно, стають жертвами кримінальних правопорушень, а саме розбоїв, вбивств, викрадень, незаконних позбавлень волі тощо. Тому швидке реагування на повідомлення чи заяву, висока якість здійснення початкового етапу розслідування про зникнення особи, взаємодія між слідчим і оперативним підрозділами може врятувати людині життя.

Саме тому, напевне, в національному кримінальному процесуальному законодавстві закріплено норму, що дозволяє проводити єдину слідчу розшукову дію до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а саме огляд місця події. Під час проведення огляду місця проживання безвісно зниклої особи, слідчий може отримати додаткову інформацію та будувати на її основі, версії про зникнення. Так, відсутність одягу, грошей, документів може свідчити про те, що зниклий міг самостійно прийняти рішення про від'їзд та не повідомити про це родичів і знайомих, а безлад в квартирі, розкидані речі, відсутність цінних речей, наявність ознак боротьби, крові – що зникла особа могла стати жертвою злочину.

Також слід зазначити, що слідчий для проведення огляду помешкання в якому проживала зникла особа, відповідно до законодавства України, повинен взяти письмовий дозвіл у родичів чи інших осіб, які володіють даним житлом, про проведення таких дій. Разом з там постає питання, що робити коли зниклий проживає сам та є одноособовим власником і користувачем квартири чи будинку. Як слідчому потрапити у помешкання та провести огляд? Адже, відповідно до ст. 233 КПК України, ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якої метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді. А отже буде втрачено дорогоцінний час для визначення можливих шляхів пошуку зниклої особи. Водночас ч. 3 цієї статті зазначає, що слідчий, прокурор має право до постанови ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб,

які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді [2].

Отже, доходимо висновку, що слідчий, прокурор має право зайти до житла особи лише у двох випадках: пов'язаних з врятуванням життя людей та майна і безпосереднім переслідуванням особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. Тобто у випадку, якщо безвісно зникла особа є єдиним власником та користувачем квартири, слідчий не може зайти до житла, адже законодавцем надано вичерпний перелік випадків, коли поліція може проникнути до житла без добровільної згоди особи, у володінні якої знаходиться квартира чи будинок. У таких випадках зайти до володіння особи можливо тільки після звертатися до суду для отримання відповідного дозволу.

Таким чином, на теперішній час національне законодавство, яке є правовою основою розшуку осіб, які зникли безвісно, має свої недоліки, які впливають на якість та оперативність роботи на практиці. За допомогою внесення змін до законів та кодексів України, злагодженої співпраці науковців та практиків ми можемо створити той дієвий механізм розшуку безвісно зниклих, який допоможе поліції швидко реагувати на заяви та повідомлення про безвісне зникнення, реалізувати в повному обсязі свої повноваження та виконувати основне завдання нашої держави – забезпечувати дотримання прав та свобод кожної людини.

1. Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісно»: станом на 11.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19>.

2. Кримінально процесуальний Кодекс України: станом на 05.08.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19>.

3. Козьяков Р. Актуальні питання криміналістичної методики розслідування безвісного зникнення особи // Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 3. С. 112-118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2015_3_19.